

CONTEMPORANUL
Revistă științifică și literară
iese de două ori pe lună,
redactor, *Ioan Nădejde*.

No. 11 an. III.

Iași 1883.

Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

Logofătul Gheorghe.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Logofăt, dar să mă știe relele cât am știut că-i logofăt. Cînd l'am cunoscut întăea-și dată pe Gheorghe, l'am cunoscut ca servitoriu. Iată cum:

Intr'o zi, sînt acum vr'o trei ani, merg în localul unei societăți studentești să cetesc gazete. Intre gazete, pe masă, în odaiea de cetit găsesc un feliu de carte legată. După cum iera cam unsuroasă, mă mieram ce carte sa fie. Gîndul îmi zicea parcă să fie vr'o carte preoțască, dar popi nu văzusem pe acolo. Deschid, găsesc într'insa o suplică:

„Domnule Președinte, subsemnatul..... înformîndu mă că prin punerea în disponibilitate a D-lui Gheorghe..... a devenit vacant postul de servitoriu al clubului, cu cel mai profund respect vă rog să bine voiți a lua în considerație titlurile mele și a mă numi în acel post. Tot o dată vă anexez și titlurile legate la un loc, promițîndu-vă credința în serviciu și împlinire cu zel a..... etc.“

Caut actele.

Cetesc într'un loc. Prin aceasta se adeverește că..... m'a slujit cu credință timp de....; în alt loc altă adevărîță; mai încolo o atestație, un certificat de armată și feliu de feliu de titluri: unul că a fost curieriu la biblioteca, altul tregher la gară, altul servitoriu la un otel, altul rîndaș, în sfîrșit act de naștere, de botez de vaccinare și altele.

Peste cită-va vreme, împrejurarea veni să mă mut în niște case prin apropiere de localul acelei societăți.

Avem nevoie de cine-va care să-mi facă ce-va slujbă în casă : să scuture, să curățe, s'aducă apă, să facă foc să șteargă straietele, ciobotele și altele de cari numai cînd ai nevoie îți aduci aminte.

M'am gîndit că servitoriul societății ar putea să facă asemenea trebii și am și rugat pe un membru al societății, din cei ce mergeau mai adese pe-acolo, să-l întrebe dacă se prinde.

Chiar în acea sară îmi bate cine-va în ușă și-mi intră în casă un om cam negricios, mic de stat și cam de vr'o trei-zeci de ani la vîrstă.

Nu-l cunoșteam. Nu știeam ce vroiea. Așteptam să văd.

Îmi spune că-i servitoriul clubului și fără zabavă îmi întinde și o carte pe care îmi părea că o cunoșteam. Ierau tocmai titlurile de carile vorbi.

Ne-am învoit și Gheorghe intră în slujbă la mine. Îi ziceam Gheorghe pentru că pe altul care fusesse înaintea-i la mine îl cheamă Gheorghe și apucasem a mă deprinde cu „Gheorghe“ ; iară iel Nicolai se numea. Și-apoi chiar și uitasem cum îl cheamă.

* * *

Pe atunci stăteam în tovărășie cu Mihaiu, un prieten al meu, care-și bătea capul cu învățături matematicești. Liniștea îmi plăcea și mie, nu-i vorbă, ieră iel curat numai liniște căută.

Pe lîngă că de feliul lui Mihaiu ieră cam zmuncit din botez, matematicile lui îl făcuseră, pentru cine nu-l cunoștea, chiar hursuz. Îi plăcea să vorbească cu oamenii, să ridă, să spuie; înse de se nimeră să deie peste unul de cei ce au obiceiul a vorbi mult și a spune puțin, ieră vai de om. Cine știe cită vreme după aceea ținea minte și zicea că i-a bătut capul, că l'a prostit, că l'a turburat, că i-a furat vremea în care iel ar fi putut să lucreze cine știe cîte teoreme, ori cel puțin să fi stat măcar cu gustul lui să fumeze o țigară în tîcnă. Chiar a doua-zi ori a treiea-zi de l'ai fi auzit pomeiind ce-va de porc, măgariu, dobitoc și alte scule de ac-stea, trebuiea să știu că tot de acel cu care vorbise ieră vorba. Nici slugei nu-i dădea tot de-auna voie să stringă ori să măture prin casă, numai să nu-l stinghirască de la cetit. Iar straietele, paltonul, nici o dată nu lasă să le șteargă cu periea, zicea că nu vrea să-și facă ris de lucrul lui, să-l roadă cu periea, după ce îl ținea părăle; dacă-s colbăite n'are de cît să le scuture. Incă ce-va: demineața se sculă demineață, dar până la vremea sculărei nu voiea să-l turbure nimene.

* * *

Gheorghe intră în slujbă, aduce lemne, face foc, și chiar în acea sară începe să se mărturisască ce feliu de om iese și ce feliu de apucături are.

— Mult mă mier iew, zicea, cum sînt alții așa fără socoteală și fără cumpăt, că nici odată nu-s la locul lor. Ieu, ieaca nu pot așa. Mulțămesc lui D-zeu, la ciți stăpîni am fost, n'a fost unul căruia să nu-i pară reu cînd ieșam de la dînsul.

— Poate-ți trebuiesc Gheorghe ce-va părăle, spune.

— Îs tare de treabă boierii. D-zeu să le deie sănătate că tare-s buni.... Ați poftit apă?....

— A!.. părăle!..

— Nu. Sărut mina, că ieu așa mi-i... cînd oiu lua incaltea să ieu o dată să înțeleg ce-va.

— Bine Gheorghe. Atunci vezi dacă iese apă și apoi te poți duce.

Aduce Gheorghe apă, pune în cană, în gărafă și așteptam să se ducă.

Iel șede.

Șede. Iuse șede ca un străjeriu și nu ne vine la socoteală.

— Ei, Gheorghe acuma te poți duce.

— Mă duc, dar mă mai uit și ieu la potreturile celea. Tare-s frumoase!!

Mihaiu se uită la mine și strînge din umere, ceea ce însemnă că Gheorghe ne fură vremea.

— Are haz să ne bată capul, zice iel.

Gheorghe șede și se uită pe păreți. Ne uităm și noi, dar la ce să te uiți? Lampa avea abajur, așa că păreții în sus de pe la jumătate ierau în întunec, dar Gheorghe să uită virtos. Se uită parcă ar fi vrut să le minince cu ochii, iar de la dînsul venea un miros de rachiu de te adormea.

— Ei, ce mai zici Gheorghe?

— Așa avea și cuconul Vasiliu niște potreturi.... Și ieu am avut unul... d'apoi dacă n'am avut minte și l'am dat...

— L'ai dat, dar boierii la care ai șezut ce ziceai?

— Hai, care de care mă rugă să mai șed. Și ieu ași fi șezut, dar nu puteam. Ieșam și mă duceam aiurea gîndeam că acolo imblă cîinii cu colaci în coadă și cînd la urmă tot dracul....

Așa-s stăpîni.

— Ei, apoi zici că te duci, Gheorghe?

— Mă duc, da...

— Da zi, spune!

— Dă, ziceați D-voastră mai dinioare . . . dar mie nu-mi trebuiesc așa multe. . . .

— Părăle, ha?

- Numai vr'o cinsprece bani, am să dau....
- Bine, Gheorghe, ține jumătate de franc.
- Ei, apoi prea mult.... să vă aduc restul....
- Ba în asta sară să nu-l mai aduci.
- Apoi poate vă trebuie?..
- Nu-mi trebuie nemic. Am să mă culc.
- Atunce dar mine..... Ieaca de aceea la un boieriū dacă slujești se chiamă că slujești la un boieriū ...
- Buna sara Gheorghe, buna sara.
- Se duce.

* * *

A doua-zi, cînd am deschis ochii : în sobă focul făcut, stratele șterse și așezate la locul lor, ciobotele de asemenea, dar cînd și cine le făcuse acelea nu știu.

Bietul Gheorge, gîndeam, se vede că ieri a avut și iel un păcat. Cine știe, păcatele-s pe oameni. De bucurie că și-a mai găsit o slujbă a băut și iel un păhar mai mult și vorbea și iel ce putea doar nu l'am cunoaște. Fie. Treaba lui. Cel puțin bine că n'a mai venit să-mi bată capul cu restul.

Sara așteptam să-l gădesc a casă : nu ; caut de nu cum-va-î pe afară : nu ; într'un casă : chibrituri s'aprend lumînarea nu gădesc. Un gutuuarîu mă necăja. Grabă aveam să caut nu știu ce. Prin casă Gheorghe cu grijitul lui ce făcuse ce dresese impluse lumea de scaune. În cotro mă 'ntorceam mă loveam și ieră un întunec de nu-ți zăreși mîna.

Ce ieră de făcut ? Mă grăbeam dar numai cu graba rămăneam. Cat încoace întunec, apuc încolo întunec, gîndesc la Gheorghe, Gheorghe nu-î, tot întunec.

În vremea asta aud pe cine-va suindu-se pe scări.

— Gheorghe, tu iești ?

— Ieu. Ieacă am întîrziat, că până ce am putut scoate. . . .

— Unde-s chibriturile.

— Poftim.

— Aprinde tu.

— Nu.... Poftim, că...

Întind mîna să ieu chibrituri, iel îmi pune în mîna niște bani.

— Ce-s aiștia, bre ?

— Apoi ieaca de aceea am întîrziat, că apucasem a cheltui și am stat până ce-am scos de la unul care-mi ieră datoriū. . .

— Dar ce-s aiștea ?

— Aista-î de a sară, știți, restul. . . .

Ieară-și restul. Bietul Gheorghe ca să-mi aducă restul, sărmanul om, umblase pe la datornici de-ai lui să scoată părale și osteneala! Parcă-l văd apriuzind lampa cit de cu jele se uita și stărnută.

— Ce, Gheorghe ai și tu gutunariu?

— Da aibă-l cine l'a mai avut . . . dar pe mine mă dor ochii....

— Ametală nu-ți vine?

— Nu, nu se află. De aceea nu, făr de cit aste trei degete de la mîna dreaptă mă dor și ochii.

— Și cum te dor?

— D'apoi dă cum? Mă apucă un f-l de cîrcei de degete, ș'apoi numai văd că mă apucă și ochii.

— De ce nu te cauți?

— Doamnă!.. Cum nu mă caut?! Da numai ieu știu cit mă caut. D'apoi da! Ieaca chiar mai dinioare-a mă duceam iear într'un loc să mă întreb de unul care am auzit că se pricepe, și numai ce mi-am adus aminte de restul cela și m'am dus colo să cer părale și numai ce văd că iear mă apucă durerea. Ce să fac, dacă așa-s deprins?! Așa mi-i feleșagul meu. Ieu dacă știu că am să dau ce-vă într'un loc, nu mă las până ce nu dau. De ce să mă bucur ieu la un lucru de nemică? Mai bine sărac și curat, de cit pentru zece douăzeci de bani să mă fac de rîs.

* * *

Gheorghe nu se făcea de rîs.

La fie-care două zile, un jidan aducea gaz și punea în lampe și într'o tinichea să fie pentru a doua-zi.

Gheorghe nu știea treaba asta. Lua gazul din tinichea și-l turnă în lampe, ș'apoi zicea că cumpără din tîrg cu banii lui.

Brava om cu credință, ziceam. I-ată ce vra să zică om slujit.

Peste cîte-vă zile, jidanul cere să-i plătesc nu știu cit gaz, că a umplut de atîte ori lampele și tînecheaua.

— Cum ai umplut tinicheaua, cînd cu tinicheaua Gheorghe cumpără gaz din tîrg?

— Poate să cumpere! Să fie sănătos. Ieu știu că pun.

— Auzi Gheorghe? Ce faci cu gazul din tinichea?

— Gazul?... În lampe-l pun.

— D'apoi spuneași că cumperi din tîrg?

— Apoi da, pe acela îl pun.

— Dar pe celălalt?

— Dar să chioresc, să nu mai ajung să văd pe mama, dacă

am văzut ieu gaz în tinichea. Doară n'aveam să-l vind!. Săracul de mine!... Ieu în lampe l'am pus.

— Dar ziceai că cumperi din târg....

— Apoi am cumpărat. Nu știți că încă am cerut părale să plătesc?

Știu, cum nu. Dar când te duceai să cumperi tinicheaua ieră deșartă?

— Deșartă. Cum deșartă? Adecă deșartă ieră, că încă am ridicat'o și m'am uitat într'insa, iea așa.... Lasă.... Știu ieu cine mi-a făcut'o asta. Dacă nu m'a pomeni iel jidanul ista, toată lumea va vedea: îl știu ieu pe jidanul ista. Am mai văzut așa unul, care pune pucioasă în gaz ș'apoi zicea că-i fain, dar, când aprindeai lampa colo, pocnea de de de...

Adecă Gheorghe cumpărase gaz... din tinichea și jidanul al dracului nu l răbdă inima să tacă. Nu destul că pune gaz în tinichea, mai cerea și parale pe dînsul. Făcea supărare lui Gheorghe care de feleșagul lui ieră om tare gingaș. Ba chiar gingaș. Mai de cîte ori venea sara de la apă, venea cîte cu-o jalbă, de pildă: că unul acolo la cișmea, ni tam ni sam, s'a legat de dînsul și a zis că are să-l bage în criminal, ori a zis că are să-l puie la gardă, ori să-l închidă la poliție ori să-l ștrefuiască.

— Cine-i acela, îl întreba.

— Cine!... Iea un cine al dracului, un golan, zicea iel, dar ieu nu mă dau cu una cu două.

— Apoi ce-ți pasă dacă zice?

Nu-mi pasă, făr de cît de ce să zică? Parcă cine-i iel?!... Cum poate să mă deie iel, pot și ieu să-l dau... Știe numai a se legă de oameni. Pentru ce să mă deie iel?... Parcă am făcut cui-va vr'un reu?!.. N'am făcut nimănuî nemică, slavă Domnului. Poate să zică până i s'a duce gura la ureche. Ce-mi pasă mie de vorba lui?!.. Nicî nu vrau se știu.

Nu vra se știe Gheorghe. A dona zi, înse, îl auzai jeluindu-se ieră.

* * *

Cît despre leafă apoi se ține de cuvînt. Făcea toate chipurile ca doară ar putea s'o ieie toată o dată, să înțeleagă ce-vă. Cînd nicî nu te gîndeai, numai te trezaî cu Gheorghe, mai cu samă sara. Venea în casă și se apucă de așezat, de sucit, de hodorigit, de gîndeai că nu mai gătește. Mihaiî cînd îl vedea numai începea a pufni și a numără la file. Așteptam totu-și să vedem la ce capăt are să ieasă. Lăsam toate baltă.

— Lasă Gheorghe, ce mai lucrezi acolo? Nu-i nevoie, îi zi-

ceaî. Gheorghe, parcă nici n'auzea, sucea, foiea, bocănea, lucra în-
nainte și făcea cîte nu-ți mai veneau prin cap.

Într'o zi fără să prind de veste aud pe Mihaiū :

— Fugi măi de acolo!!.. Ce dracul mă gîdilî la picioare?
Ai înnebunit! ?..

Mă mieram ce să fie. Dar ce i-ră? Cum ședea Mihai și cetea
la masă, Gheorghe pe sub masă, găsise cu cale să-i roadă cu un-
ghiea de pe ciubotă o stropitură de glod.

Îți venea a crede că ierau adevărate spusele lui că-i plîngeau
stăpîinii după hărnicie. Iera harnic. Lucra ce lucra și la ur-
mă cînd nu mai avea ce face numai ce-l vedeai că se oprește
cu o mînă în buzunariū la palton și cu cealaltă scărpinîndu-se
în cap, uitîndu-se împrăstiet pe păreți și tușînd. Atunci trebuia
să l întrebî ce vrea, alt feliū orî ședea așa stîlp și tușea orî înce-
pea a se duce și a se întoarce ieră te mieri după ce. Dacă îl
întrebaî, spune că are nevoie, înse nu vra să strice din leafă și
te rugă să-i dai un franc, dar împrumut. Împrumuturi de acestea
până la sfîrșitul lunei va fi făcut poate peste două-zeci. Ș'apoi
avea și prilej bun de împrumutat. Ne potrivea cu împrumutul
pe rînd, cînd i-ram cîte unul singur, și, ca să capete, se apucă mai
întăiū de trebăluiea ce-vă. Și dragă-ți mai iera hărnicia lui la
așa prilejuri, cînd îți aduceai aminte că altă dată te lasă fără
strop de apă, mai ales că hărnicia cîud îl pălea, nu-l lasă cu
una cu două.

Îmi aduc aminte di'ntr'o demineată. Mihaiū încă dormea, ierar
Gheorghe venise, făcuse focul și se apucase de trebăluit. Hojma
umbra în ceace și în colo prin casă, așa ridică, deridica, și
tropăiea cu ciubotele parcă juca bătuta.

— Dar cine dracul hodorogește întrebă Mihaiū și se întoar-
ce cū fața la părete.

— Da... nu. Iea ieu....

— Las la naiba.... mîntuie.

— D'apoi că de acuma și mîntuiū, că chiar mă gîndeam ieu
să nu vă supăr, făr de cît...

— Bine, bine!

Gheorghe stă cu hodorogitul, nu mai răspunde dar mornă-
iește singur nu știu ce. Apoi începe a merge în vîrful degetelor
prin casă cu atîta băgare de samă că de multă grijă ce avea să
nu hodorogească dădū peste o masă, răsturnă o garafă și făcū o
hodorogeală de cește și de păhare că sări Mihaiū parcă de cînd lu-
mea nu mai dormea.

— Ce iese, bie?...

— Da.... masa asta....

— Haî du-te, mă rog. Ieși Nu-mî mai trebuie treabă.

— Gheorghe stringe niște hirburi.

— Du-te bre! Du-te! Haide!...

— Mă duc. Sărutăm mina.

Mihaiu întinde minele peste cap și se culcă să doarmă în li-niște.

Cînd dormea mai bine, numai ce aude un bocănit. Deschide ochii, ce să vadă? Gheorghe pusese lingă fereastră o masă și pe dînsa un scaun și iel se cucuiesc tocmai sus pe dînsule.

— Bre, bre, bre, bre!... zice Mihaiu, dar ce mai faci?!

— Iea la perdeaua asta, nice bat un cuiu.

* * *

Tot de feleșagul lui, Gheorghe ieră și om cuminte. De la o vreme își puse în gînd să se apuce de economie și chîemă și pe mă-sa să ne spuie să-l ținem mai din scurt cu leafa, ca doară i-ar rămănea de luat ce va mai multisor pe la sfîrșitul lunei.

— Bieata mamă, îi femeie bătrînă și D-zeu știe.... Și ieu cît muncesc tot pentru dînsa.

— Apoi ascultă matusă: feciorul D-tale are la noi hăc șese spre zece franci pe lună, slujește la noi de trei septămîni și a luat opt-spre-zece franci. Așa ieste Gheorghe.

— Așa BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Osîndite-ar D-zeu, măi băiete! Nu ți-i rușine obrazului?! Auzi D-ta?! Mă înșală de-i dau din părăluțele mele, ș'apoi încă mă aduce și aice să mă rușineze înnaintea D-voastră. Gîndeam ieu că așa are să fie. Parcă am mai văzut ieu vr'o dată pără din mina lui....

— Dacă mi-au trebuit....

— Lasă măi baiete, lasă, că tot-dea-una ți-au trebuit. Dar-ar D-zeu să nu-ți mai trebuiească. Tu ai să mă mininci, tu, tu.... zice baba și-o porniște pe ușa.

— Stăi mamă să nu te împiedeci pe scări.

— Tu, tu, tu, tu....

A ieșit. S'a dus biata babă plină de bucurie că bietul fecioru-su muncea numai pentru dînsa.

Ce să facă și iel!! Dacă-i ieră mamă. Ba încă noi ne mieram cum de nu ieră și însurat, nu-i vorbă că într'o zi îl întrebsem:

— De ce nu te însori Gheorghe.

— Ei, zice i-el, stringe din um-re, întoarce capul în altă parte și fără să zică un cuvînt se apucă de bocănit nu știu ce, parcă nici n'ar fi auzit; dar umblă răpede: stringe, ridică, duce, aduce, umblă pe-afară, vine înnapoi și în sfîrșit cine știe după cîtă vre-

me, cum ședea plecat în genunchi și cotrobăiea nu știu ce c'un băț pe sub un dulap, îl aud mornăind.

— Parcă așa se 'nsoară!... Cum is femeile în ziua de astă-zî.... Numai mode.... gospodăriea....

— Ce spuî Gheorghe

— Ia... aice, nu pot scoate, răspunde iel și cotrobăiește hojma. Îl pâlise hârniceia.

* * *

După cit știeam, Gheorghe avea în fie-care lună șese-sprezece franci, și de la club trei-zeci de franci cu odată, încălzit și luminat

Intr'o zi Gheorghe nu veni. A doua-zi se rpezi ca prin foc ieara treia-zi aduse vestea că de la club a dat dimisie.

— Și ți-au primit'o, te-au lăsat să ieși?.

— Cum să nu mă lese?!.. S'a găsit un alt pricopsit care a intrat în locul meu și pe mine m'au pūs în disponibilitate. Dar, ș'apoi dacă m'au dat afară, las să-i deie D-zeu bine Mi-am căutat și ieu altă slujbă. Am văzut ieu de mult că numai cu primăriea n'are să meargă.

— Ce primărie bre?

— Iea aice la primărie....

— Ei? Ce faci acolo?..

— Ce să fac. Scriu și ieu. Fac suplică, fac... dă cite le trebuie la oameni.

— Și-ți plătesc ce-va?

— D'apoi cum.

In adevăr de multe ori văzus-m pe Gheorghe cite cu un condei după ureche, dar de venit în minte că-i scriitorii nu-mi venise.

— Ș'apoi te duci des pe la primărie.

— Da, mă duc. Apoi de cite ori întirzieam de nu veneau pe aice, unde gând-ați că ieram?—la primărie. Aveam de lucru scrieam...., Cite-odată scrieam așa de mult că mă durea și mina.

— Poate de aceea te dureau degetele?

— Da de-aceea!... Nu mă mă dureau.... Acum nici nu mă mă duc. Am intrat la Goldner la tipografie. Ian te uită la minele mele, is numai cerneală de cea de tipografie. Ce să fac? Dă! Incaltea mă bucur măcar de-atita că voi învăța și ieu un meșteșug.

— Și ce treabă faci acolo?

— Ieu is la mașina cea mare, învîrtesc la roată.

Gheorghe se apucase de meșteșug și venise să ne mulțamească de slujbă că lui nu-i mai da mica să slujască. Aduse în locu-i pe noul servitorii de la Club și iel se duse la tipografie să învețe meșteșug.

* * *

S'a dus Gheorghe, parcă n'a mai fost.

Peste vr'o trei zile, într'o sară cînd nici nu gîndeam la dînsul, ne trezim cu o jidaucă.

— Mă rog d-voastră aici șede un logofăt?...

— Ba aici ședem noi, i-am răspuns.

Jidauca se duse, dar nu tîrziu veni îeară.

— Mă rog, logofătul acela mi-a spus că logofăt, scrie la d-voastră.

— Cine? Gheorghe?

— Ba Nicolai îl cheamă.

— Nicolai! Apoi nu mai iese aici.

— Vai de mine! am la dînsul mulțime de părăle. I-am dat pe datorie. Mi-a spus că d-voastră aveți să plătiți pentru dînsul.

— Și d ta ai crezut?

— Ș'apoi, ce folos că r'am crezut? Mai bine ași fi crezut și n'ași fi dat din mîină.

— Apoi cată-l și d-ta.

— Parcă n'am cătat! Am auzit că-i la Goldner și cînd m'am dus colo, i-am găsit pe toți numai pe dînsul nu. Dacă am întrebat mi-au spus că a ieșit de mult de acolo.

— Cum?! A învățat meșteșugul?

— Meșteșug? Lui nu-i trebuie să învețe, iel știe meșteșug dacă m'a înșelat pe mine. Știe bun meșteșug, bravo logofăt!! Logofăt!

Lucru ne gîndit, Gheorghe al nostru ieră logofat și noi nici cu spatele nu știeam.

Al Dracului lucru și boieriile: vorbești cu unul, gîndești că-i om ca toți oamenii și cînd colo iel cine știe ce cîneriu mai iese.

T. D. Speranță.

Ieste oare spirit ca ee-vă deosebit de materie?

(urmare).

„Cartea lui Ribot cuprinde mulțime de exemple. N'am luat de cît pe cele mai bătătoare la ochi.

„Se cunosc exemple și mai însemnate de desfacerea personalității în două. Isteria iese boala obișnuită la persoanele ce îmfațoșază aceste fenomene ciudate. Observația cea mai curioasă iese faptul publicat de Dufay, dé la Blois, *Revue scientifique* 1876, sub titlul de *Noțiunea personalității*.

„Ieste vorbă de o fată care ieră somnambulă din co-

pilărie, și la care, timp de doi-spre-zece ani, Dufay, a observat faptele următoare, cari nu-s de cît niște fenomene de somnabulism la o isterică. S'au început după ce au pus în apă rece pe bolnavă în timpul unui acces.

„Ieată ce zice Dufay :

„Sînt opt ceasuri sara ; mai multe lucrătoare lucrează în jurul unei mese pe care-î pusă o lampă ; D-șoara R. L., privighează lucrul luînd și țiea parte și vorbind cu veselie. De o dată se aude un zgomot : s'a lovit cu fruntea de masă, căzînd înnainte cu partea de sus a trupului. S'a început accesul. După cîte-va secunde se ridică la loc, scoate cu cîudă ochelarii și urmează cu lucrul început, ne avînd trebuință de ochelari cu stecle concave deși de obicei ție este mioapă foarte tare, și, punîndu-se așa ca să-î fie lucrul la lumină mai slabă. Dacă voiește să puie ață în ac, viră minele sub masă, la umbră, și poate pune în ac în mai puțin de o secundă, deși în starea ieî obișnuită pune foarre cu greutate la lumină tare și cu ochelari. Stă de vorbă lucrînd, și cine-va care n'ar fi fost de față la începutul accesului n'ar pricepe că s'a întîmplat ce-va, dacă D-șoara R. L. n'ar vorbi alt feliu în somnambulism. Atunci în adevăr vorbește ca Negrii punînd *moi* în loc de *je*, ca copii ; astfeliu zice : *quand moi est bête*, adecă *când nu-s în somnambulism*.

„Inteligența ieî, aleasă chiar în starea normală, se mărește în timpul somnambulismului ; memoria ieî este ce-va de minunat, și D-șoara R. poate povestî cele mai mici întimplări de cari a avut cunoștință vre o dată, își aminteste de-o potrivă de cele ce i s'au întîmplat în starea de somnambulism, adesea am pricinuit domnișoarei mare mierare amintindu i fapte cu desăvirșire uitate, și pe cari mi le descoperise în starea de somnambulism. Deosebirea între cele două stări ție este nu se poate mai mare.“

„Cum se vede, faptul nu poate fi contestat, D-șoara R. L. are, cum am zice, două personalități. Deși îi totdeauna D-șoara R. L., are nu numai două chipuri de a

fi deosebite pentru cel ce o observă, dar chiar și pentru dînsa însăși; în adevăr, îea vorbește de *cealaltă* la persoana a treia, și în starea normală nu știe despre cele ce a făcut, zis sau gîndit în sarea de somnambulism“.

„Ca și bolnava lui Dufay, Félicita, tot isterică și îea, leșină și îndată se prefacă în altă persoană. De la început pierderea cunoștinței ținea mai mult, acuma de abia se poate prinde de veste. Se schimbă cu totul: se face mai veselă, mai deșteaptă, cu simțurile mai puternice; într'un cuvînt, în starea a doua, Félicita iese mai pe sus de ceea ce iese în starea ieii normală; apoi în starea a doua ține minte de tot ce a făcut în amîndouă viețile. În curînd după o pierdere de cunoștință ca și cea dintăi se prefacă iarăși în Félicita c a normală, dar nu știe nimic despre cele ce a făcut în starea a doua. Félicita iese deci ca și bolnava lui Dufay și ca și dama americană exemplu de om în care pe rînd se află două personalități. Acuma, în 1883, mai toată viața și-o petrece în starea a doua.

„Din cele suse urmează că personalitate poate fi s himbată în grade deosebite, și că turburarea poate ține numai cite-va secunde ori chiar aproape toată viața.

„În acest timp, deși omul se pare că-i tot acela pentru cei ce-l observă, faptele lui sînt cu totul deosebite de cum ar fi dacă nu i-ar fi personalitatea schimbată. Un om blind de caracter se face rău și selbateg; inteligența i se poate face strălucită din obișnuită cum iese de regulă; lucrează ca împins de o voință străină, care nu-i a lui, care pentru un timp s'a întrupat într'insul, și, întorcîndu-se la starea normală, nu-și amintește de cele ce a făcut

În *Revue philosophique* din mart 1883, Charles Richet a publicat sub titlul de: *Personalitatea în somnambulism* o lucrare însemnată întemeiată pe observări curioase

„Adormite și supuse la unele înriuriri, A... și B... u-

tă cine-s: vrîsta, straietele, sexul, starea socială, nația, locul și timpul în cari trăiesc. Toate pier. Nu mai rămîne în inteligență de cît un singur chip, o singură conștiință: conștiința și chipul ființei nouă ce li se arată în imaginație.

„Au uitat de viața lor veche. Trăiesc, vorbesc, gîndesc, întocmai ca tipul ce le-am înfățișat. Cu ce tărie se realizează acele tipuri, știu numai acei cari au fost de față la experiențe. O descriere nu va putea da nici o dată o idee desăvîrșită.

„În loc de a și închipui un tip, iele îl realizează, îl obiectivează. Nu ca halucinații, cari stau numai ca privitori la formele ce se desfășură înaintea lor; ci ca un actoriu care, apucat de nebunie, și-ar închipui că drama ce joacă iese o realitate, nu o închipuire, și că a fost prefăcut, trup și suflet, în persoanele ce trebuie să înfățișeze.

„Pentru ca această prefacere să se întimple ajunge numai un cuvînt rostit cu autoritate: zic femeii A...: „Ieată-te babă;“ și se vede schimbată în babă, și mutra, mersul, simțirile, îi sînt ca de babă. Zic femeii B...: „Ieată-te copilă mică;“ și iewa începe îndată a vorbi, a se juca și a avea gusturi de copilă.

„Deși povestirea scenelor nu poate da idei despre viociunea și naturalul acestor ciudate schimbări de personalitate, voi încercă să descriu cîte-va.

„Ieată cîte-va din obiectivările uneia :

„*Ca țeruncă.* Se freacă la ochi, se întinde. „Cîte-ceasuri? patru demineața!“ (Merge pare-că ar fi încălțată cu papuci de lemn „sabots.“) „Iei trebuie să mă scol! hai la grajdii. Mută! Roșo! haide, întoarnă-te... (Face pare-că ar mulge o vacă). „Lasă-mă în pace, Gros Jean. Iți spun, Gros Jean, dă-mi pace, dacă-ți zic!... După ce voi sfîrși de muls vacete. Știi că am încă treabă. Da, da, mai pe urmă...“

Ca actriță. Fața i se face zîmbitoare, în loc de posomorită și supărată cum iewa mai înainte. „Priviți fusta

mea. Directorul mi-a lungit'o (Femeea ce vorbește iese foarte cinstită ba chiar și religioasă). Te tehuesc, directorii aceștia. Ieă, socot că de ce-î rochia mai scurtă de ce-î mai bine. Tot deauna ai prea multă. Curat frunză de vie. Dumnezeule, îi de ajuns! Tot așa crezi și tu, dragă, că nu trebuie mai mult de cât o frunză de vie. Privește pe deșirata de Lucie ce pulpe, ha!

„Spune dragă! (începe a râde). Prea iești fricos cu femeile, greșești. Vină pe la mine câte-o dată. Ia trei ceasuri is a casă totdeauna. Vină de-mi fă o vizită, și a-dă-mi ceva.“

„Ca general. Dați-mi luneta. Bine! bine! Unde-î comandatul regimentului întâiu de zuavi? Ieată Krumiri! Îi văd cum se urcă la dea!... Comandante iewa o companie și atacămi-î. Luați și o baterie... Bunî zuavi! Cum se acătără de bine! Ce vraî de la mine D-ta?... Cum nici un ordin? (*În sine*) Reu ofițerii, acesta; nu poate face nēmica. — Ieată... la stînga. Mergî iute — (*În sine*) Acesta-î mai bun... Tot nu-î destul de bine (*tare*). Indată, calul, sabia! (Face gest parcă și-ar pune sabia) Înainte! M'au rînit.“

Ca prent. (Își închipuie că-î arhiepiscopul Parisului, fața i se face foarte serioasă. Glasul îi iese blînd și trăgănat cu totul deosebit de cel aspru ce-l avuse ca general). (*In sine*) „Trebuie să sfirșesc. (Se acufundă în cugetări) (*Tare*) „D-ta iești, domnule vicariu; ce voiești? n'ași voi să fiu turburat... Da, astă-zî sîntem la 1 Ianuarie, și trebuie să merg la catedrală... Mulțimea îi respectoasă, nu-î așa, domnule vicariu? Ieste multă religie în popor, orî cât își dau osteneală să i-o strice. Un copil! să se apropie, voiesc să-l binecuvintez. Bine copile. (Îi dă să sărute inelul (închipuit), în acest timp, cu mîna dreaptă binecuvintează în dreapta și în stînga)... „Acuma am o belea: trebuie să mă duc la președintele republicei... „D-le preșidinte, vin să vă urez din toată inima. Bese-reca crede că veți trăi încă mulți anî; știe că n'are de ce se teme, măcar că-î așa de crud atacată, pe câtă vre-

me în fruntea ocirmuirii republicei se află un om cinstit....“.....

„*Ca călugăriță.* Se pune în dată în genunchi, și începe a zice rugăciuni făcînd mulțime de cruci, apoi se scoală: „Haidem la spital. Ieste un rînit în sala aceasta. Prietene, nu-i așa că ți-i mai bine acuma? Haide! lasă-mă să desleg rana. (Face gesturi pare că ar desvălătuci o bucată de pînză). Te ating tare ușor, așa-i că te ușurez? Haide! prietene aibî atîta curaj față cu durerea cît ai avut față cu dușmanii.

„Ași mai putea cîta și alte obiectivări ale A..... orî în babă, orî în copilă, orî în bărbat tînăr. Dar mi se pare că exemplele date sînt îndestulătoare pentru ca să-și facă cine-va idee despre schimbare desăvîrșită a personalității în cutare sau cutare tip închipuit. Nu-î numai un vis: ieste un *vis trăit*.

„Obiectivările femeii B... sînt tot așa de surprinzătoare ca și ale celeilalte... Ieată cîte-va exemple:

„*Ca general.* Face „hum, hum!“ de mai multe orî, iea mutră aspră și vorbește.... „Haidem să bem! — Băiete, un absint! Ce mafferiū îi acesta? Haide, dați-mî drumul... Ce vraî de la mine?“ (Îi dau o hîrtie, se face pare-că o cetește) „Cine-î acolò?“ (Res. Un om din regimentul al treilea).... „Bine! ieată!“ (Scrie ce-vă ce nu se poate cetî). Dați aceasta căpitanului adiutant maior. Și plecați iute— Iei, da absintul?“ (Îl întreabă cine-va dacă-î decorat). „Firește!“.—(Resp. Se aud multe rele despre D-ta) — „Ce se aude? Ce istorii! Mii de draci? Luați samă să nu mă stîrniți!.... (Se înfurie și o apucă un atac de nerve).

„*Ca babă. (alta)* O întreabă: „Ce mai faci?“ iea pleacă capul zicînd: „Ce — „Ce mai faci!“ zice din nou „Ce! Vorbiți mai tare, nu prea aud.“ Se pune jos gemînd, tușește, își pipăe pieptul, genunchele, zicînd în sine: „Iear dureri! — Aducî pe copila D-tale! Tare-î frumoșică copilița; sărută-mă, puicuță, și mergî de te joacă. Aveți vre-o leacă de tabac?“

Cu acestea exemple cred că se poate ruina credința

în spirit, bine înțeles că vorbesc de credința științifică, adecă întemeiată pe fapte, cit despre cea oarbă în zădar veî grămădi dovezi cit de puternice . . . omul va zice nu știu ce să-ți respund, dar o simțire năuntrică mă face să cred că iese suflet nemuritoriu, vieată de veci, etc. Se înțelege că și mai greu va fi de adus să se unească cu ideile noastre pe acei carii din felurite pricini închid ochii înaintea adevărului. Noi înse scriem pentru cei ce voiesc să se încredințeze, dacă în adevăr ideile ce au apucat, după timpuri, sînt întemietate și potrivite cu rezultatele științifice sigure, precum scriem și pentru acei carii încă nu s'au hotărât încă între dualism și materialism și credem că pe cei dintăiū îi vom face să se lepede de ideile ce aveau; iar pe cei din urmă să nu se încurce în mrejele sofisticăi profesorilor de filosofie—plătiți a nume ca să sădească *aşa zise* idei sănătase în tinerime.

Am înșirat a nume atitea exemple pentru ca să se vadă că nu-i vorbă de un fapt două și prin urmare că nu se poate zice că poate s'a înșelat observatorul; tot spre acest scop am citat faptele culese de Azam și observate de mulțime de doctori în Europa și America.

Să luăm acuma la desbatere faptele și să vedem de se potrivesc cu ipoteza că iese o substanță cugetătoare deosebită de materie în care se petrec fenomenele așa numite psihice sau sufletești.

Am văzut că sînt nebuni carii nu mai știu cine-s și se cred cu totul altă ce-va; am văzut că prin unele băuturi se poate de asemenea face pe cine-va să se creadă altul de cit ceea ce iese; cazurile citate ne-au arătat și cite-va cazuri de isterie cari în o stare nu știeau de felii de cele ce au gindit și făcut în alta. La dama americană iese faptul foarte însemnat, căci în fie-care stare nu știe nemică din cele ce a învățat în ceealaltă — iese cu dedăvirșire o rumperé a personalităței în două.

Acuma dacă după mărturisirea tuturor spiritualiștilor unitatea ieului și statornicia lui de la naștere, până

la moarte iese o urmare logică din ipoteza lor; firește, constatarea că *ieul* poate să se schimbe sau chiar să fie nlocuit prin altul, aduce lovitură de moarte ipotezei, întocmai cum constatarea că lumina se propagă mai încet în sticlă etc. a omorât ipoteza emisiunii.

Dacă spiritul n'are părți nici întindere, cum se poate să se desfacă în două? Dacă spiritul iese unul, ce se face cu dînsul în timpul cît un alt *ieul*, care nici idee despre celălalt n'are, locuiește în același trup? Le venea bine să triumfe în potriua materialiştilor aruncîndu-le în față că materia întinsă și compusă din părți nu poate explica unitatea *ieului*; dar să vedem ce întorsătură vor găsi pentru a răspunde faptelor. Unde mai punem onestitatea științifică a filosofilor noștri cari trec desprețuitori peste fapte și fac paradă zdrobind materialismul sub unitatea *pretinsă a ieului*?

Cum se poate ca același spirit care primea până acuma înriurirea lumii din afară și în care se petreceau fenomenele cugetărei, simțirei, voinței, etc. să nu-și mai amintească peste cît va timp nemică din trecut, ba încă să-și închipue că-i altul cine-va? Lucrul iese cum se vede cu desăvîrșire neînțeles. Cum se poate ca un suflet care, după dualiști, va păstră conștiința de viața întreagă chiar după putrezirea creierului, să o uite cu totul fără să fi suferit creierii de cît niște schimbări neînsemnate față cu putrezirea?

După dualiști spiritul, ca ce-va cu totul deosebit de masa creierilor, de substratul material al sufletului, stă față cu acest organ ca un pianist față cu un piano sau ca un mecanic cu vre o mașină foarte complicată. Prin acest organ află ce se petrece în afară, cugetă, deliberează și-și aduce voința la îndeplinire punînd cutare sau cutare parte în mișcare, dînd poronci la grupe de mușchi, la ghinduri, etc. — Cum se poate în asemenea presupunere înțelege că niște turburări în organ să facă pe adevărata substanță cugetătoare să nu se mai priceapă cine-i și să nu mai știe cele ce cu cîte-va minunte mai înainte știea așa de

bine? Cum se poate ca spiritul damei americane care în starea întâiea știea tot ce i se întâmplase din copilăria organismului — să uite după o ametală cu desăvîrșire totul?

Ce, dacă, presupunem că fenomenele se explică după teoria lui Luys, admitînd că cele două emisfere ale creierului mare lucrează pe rînd — pianistul crede că-î altul dacă s'a pus la alt piano? Lasă că un spirit neîntins nu se poate pricepe cum se află în amîndouă emisferele o dată.

Nu numai schimbările cele mari de tot, dar chiar și acele în cari caracterul spiritului iese adînc prefăcut tot nu se pot explica în teoriile spiritualiste.

Am uitat să mai zic ce-va de fenomenele ciudate descrise de Richet, dar cetitorii văd ușor că din cale afară de nepotrivite cu ideile spiritualiste sînt asemenea prefaceri cu toată convingerea: în *generul*, în *babă*, în *popă*, etc.

Nici nu-i nevoie de cine mai știe ce prefaceri anormale, chiar *somnul* aduce lovituri spiritualismului. Cum de spiritul nu cugetă neîntrerupt și noaptea cînd dormim, cum poate iesel să uite cu desăvîrșire trecutul și prezentul, cînd creerii aude adormit?... Ar trebui să nu se pieardă conștiința și să știe spiritul că „hoitul cel de trup se odihnește“, dar iesel să-și caute de treabă, să adîncească tocmai atunci cele mai însemnate probleme.

Din potrivă, materialistii pot explica și unitatea mai mare sau mai mică a ieului admitînd că materia care-î în același timp și substratul fenomenelor sufletești poate fi ast-feliu așezată în creeri în cit toate turburările să se stringă, să se comunice oare cum până la vre o grupă, adevărat organ al conștiinței, așa că păticelele de acolo să *simtă*, să *cugete* și să *voiească*. Se pot admite două centre de acest felii unul într'o emisferă, și altul în alta, cari centre să fie legate și să lucreze împreună la oame-nii în starea normală. Aceasta ar explica unitatea de conștiință; dar să se turbure echilibrul între cele două centre să fie unul oprit de a mai primi comunicații și

atunci va rămănea celălalt în lucrare; dacă pe rînd vor suferi izolare cînd unul cînd altul, firește că vor fi două persoane, două *ieuri* pe rînd.—Dacă emisferile luau parte aproape de o potrivă și dacă amintirile s'au înmagazinat în amîndouă, atunci amîndouă ieurile vor ști de cele întimplate. Să presupunem înse că în urma unei pricinii o emisferă a fost lovită ca de paralizie—se înțelege că se va formă un ieu în ceealaltă emisferă care va ști cele petrecute de la începutul vieței organismului din care face parte, precum și de cele ce se vor întimpla cît timp lucrurile vor sta așa; dar negreșit că în emisfera paralizată nu se vor lăsa urme despre faptele întimplate în timpul paralizărei. Dacă peste un timp se stînge conștiința în emisfera astălaltă și se aprinde în ceealaltă, se înțelege că ieul cel nou nu va ști nemică de cele întimplate în timpul boalei emisferei din care face parte, acel timp se va părea ca șters din viață.

Fiind că de obicei oamenii cugetă mai mult cu o emisferă, se înțelege că paralizarea activității acesteia va face pe om să nu știe nici a scrie, nici vre un meșteșug ce a învățat mai mult sau chiar de tot cu emisfera bolnavă. Dacă oamenii loviți de asemenea boală nu-s idioți de tot în starea atacului urmează de acolò că emisfera ce lucrează mai puțin în starea ordinară, tot nu rămîne străină de tot...

Cetitorii vor vedea singuri cît de ușor se pot explica toate faptele citate în ipoteza materialistă și cum sînt cu desăvîrșire neînțelese în cea a spiritului deosebit de materie; decî proba pentru spiritualitate scoasă din unitatea ieului nu numai că n'are puterea doveditoare, dar se întoarce în potriva celor ce aș scos'o.

Deși am arătat că faptele arătate și discutate aice ne pun în stare a ne roști pentru materialism în potriva dualismului;—dar în alte numere voiș mai arătă și alte dovezi de altă natură în potriva altor argumente de ale spiritualiștilor.

(Va urmă).

I. Nădejde.

DIN POEMELE ÎN PROZĂ ALE LUI TURGHENIEF.

Vrabiea.

Mă întorceam de la vinat mergînd printre grădini. Cînele mîeu alergă înnainte.

De o dată începîu a merge încet și a se furișă pîndînd.

Îmi îndreptăi privirile în depărtare și văzui un pui de vrabie cu clobanțul galbăn și cu pufușor pe cap. Căzuse din cuib (vințul scutură mesteacănii de pe lingă drum) și ședea nemișcat, întinzînd în zădar aripele-i tinere.

Cînele se furișă înnainte: atunci, năprasnic, căzî făcînd zgomot, de pe copac o vrabie cu pene închise, ca o piatră, drept înnaintea botului lui — cu totul zbîrlită și schimbată sări, țîriînd jalnic, în potriva gurei deschise a cînelui, de unde o amenințau dinți ascuțiți.

Se repezise să-și mintuie, să-și apere copilul . . . dar tot trupușorul îi tremură de spaimă, glăsușoru-i resună selbateg și răgușit, o cuprinsese groaza morței, își jertfea vieța.

Ce dihanie urieasă trebuia să-i fi părut cînele! Și tot nu putuse să stea pe creanga-i sigură . . . O putere mai tare de cît vomța, o împînsese jos.

Trezor al mîeu stătî și apoi se trase înapoi . . . și îel se înfricoșase înnaintea acestei puteri.

Chiemăi iute cînele care se hămeise și — plecăi plin de respect. Nu vedeți, așa-i. Simții respect pentru această pășerea vitează, pentru puterea iubirei îel.

Iubirea — gîndii! îeu, — iese mai puternică de cît moartea și frica de moarte. — Număi iubirea, număi îea, face și ține vieța. April 1878.

Mină-albă și Mină-neagră.

Convorbire.

Mină neagră. Ce vrei de la noi? Ce poștești? Nu iești de-ai noștri.... cară-te!

Mină albă, Sînt dintr'ai voștri, frate.

Mină neagră. Cum nu! Tu dintr'ai noștri! Ce-ți încbipui! İean privește la minele mele. Vezi, cît de scîrnave-s? Cum mirose — a guociu și păcură? Cît de albe și de frumoase sînt ale tale! și a ce mirose îele?

Mină albă (îi dă minele). Cearcă.

Mină neagră (mirose). În adevăr! cîdat! Mirose a fier.

Mină albă. Așă, a fier. Șese ani în capăt au purtat lanțurii minele acestea.

Mină neagră. Lanțuri, pentru ce?

Mină albă. Pentru că m'am îngrijit de binele vostru, pentru că voieam să vă mîntuiesc pe voi, poporul neluminat, pentru că m'am răzvrătit întru apăsătorilor voștri... pentru aceasta m'au aruncat în temniță.

Mină neagră. În temniță? Dă, cine ți-a zis să te răzvrătești întru lor!

(După doi ani)

Mină neagră (către frate-su). Stăi Petre! . . . Îți aduci aminte încă. anul trecut a vorbit cu tine un Mină-albă?

Fratele lui Mina neagră. Îmi aduc... ?

Mină neagră. Știi, a-zî îl spîzură; a venit poroncă.

Fratele lui Mină neagră. Tot s'a răzvrătit n'greșit?

Mină neagră. Da, frate, s'a tot răzvrătit.

Fratele lui Mină-neagră. Așa Știi ce, frate Mitri; trebuie să căpătăm o bucată din frînghiea, cu care-l vor spîzură. Oamenii spun că aduce ma . . . are noroc în casă!

Mină-neagră. Ai dreptate. Trebuie să cercăm, frate Petre.

April 1878.

BCU Cluj *Borșul cu curechiu* Library Cluj

Unei văduve sărace îi muriu uicil fecior, cel mai bun muncitoriu din sat.

Cucoana, stăpîna satului, află de nenorocirea văduvei și merse la dînsa, chiar în ziua îngropării.

Găsi pe văduvă a casă.

Ședea în mijlocul odăiei, la o masă și luă, ridicînd și plecînd regulat mîna dreaptă—cea stîngă atîrna în jos fără putere—borș limpede cu curechiu din o ulcea și înghița lingură după lingură.

Fața femeiei ieră turburată și pierdută; ochii roși și îmflați... dar stătea țapănă și dreaptă ca în beserecă.

Dumnezeule! gîndi cucoana. Poate mîncă la asemenea ceas... ce simțire tocită au acești oameni!

Acuma își aminti cucoana, cum cîși-va ani în urmă cînd îi murise o copilă de nouă luni, în durerea sa nu mai voise să meargă la locuința ieii cea frumoasă de la țară nu departe de capitala—și trăise toată vara în oraș!—Și femeia mîncă borșul în liniște.

Cucoana nu putu să se mai stăpînească.—Tatiana!—începu ieia... pentru numele lui Dumnezeu.—Nu te înțeleg? Nu ți-ai iubit feciorul? Cum iese cu putință, să ai acuma poftă de mîncare? Cum poți mîncă borș!

—Vasia a murit—zise femeea încet—și lacrimile oprite începură a curge din nou pe obrajii scofilciți, în jos.—Și ieu mă duc: trupul mi-a rămas viu, dar capul mi l'am pierdut. De borș ar fi fost păcat, ieră sărat.

Cucoana strinse din umeri—și ieși. Sarea nu ieră scumpă la dinsa.

Maî 1878.

Cei doi bogați

Cînd laudă cine-va în fața mea pe Rothschild cel bogat, care din veniturile lui nemăsurate cheltuește multe miî crescînd copii, tîmăduind bolnavi, îngrijind de bătrîni slăbiți din pricina vrîstei mă simt mișcat și mărturisesc simțirile mele, lăudîndu-l.

Dar cu toate acestea nu pot să nu gîdesc la o familie sărăcă țerănească, care a luat în casa sa ruinată o orfană dintre rude.

— Să luăm pe Catincuța la noi—zise femeea -- are să ne coste cel mai de pe urmă gologan—nu vom mai putea cumpără sare să sărăm borșul . . .

— Putem și . . . fără sare—respuse țeranul, bărbatul iei. Ce ieste Rotschild pe lîngă acești țeranî!

Iulie 1878

Stăi liniștită!

Stăi liniștită! Cum te vîd acuma—așă să remîi pentru tot deauna în mîntea mea!

De pe buze îi zbură cel de pe urmă ton inspirat — ochiul nu strălucește și nu scîntee—lucește întunecat subț prisosul fericii în cunoștința fericită a frumuseței, al cărei chip ți-a fost dat să fii, al frumuseței după care întinzi mînele tale triumfătoare, ostentive!

Ce strălucire, mai delicată și mai curată de cît strălucirea soarelui, se revarsă peste tot trupul tău frumos, peste cei mai mici creți ai hainei tale?

Ce Dumnezeu ți-a aruncat cu o suflare dezmierdătoare părul filfitoriî pe spate?

Încă arde sărutarea lui pe fruntea ta palidă ca marmura.

Ieste—taina desvălită, taina poeziei, vieței, iubirei! Da ieste! Ieste nemurirea! Altă nemurire nu-i—de alta n'avem trebuiață, în clipală aceasta iești nemuritoare.

Trece—și iești ieră—și grămadă de cenușă, femeu, copil . . . ce-ți pasă? În această clipală—treceai peste vremelnîc, trecătoriî.—Această clipală a ta ieste fără sfîrșit. Stăi liniștită! Lasă mă să gust și ieu nemurirea ta, fă să cadă și în sufletul meu o resfrîngere a veșniciei tale.

Noemvrie 1879.

S. G.

Despre lucrurile îmbătătoare.

Beția, putem zice, stăpânește lumea întreagă, și din timpuri așa de vechi că nu-î putem cunoaște un început; mai înainte de a vorbi ce-va despre ieă vom arăta ce zice Letourneau :

„Bonwick în cartea sa intitulată; *The Last of Tasmanians*, într'un loc își bate joc de acei cari pun că un semn de inferioritate a Tasmanienilor necunoașterea băuturilor ametoare. Bătaea de joc nu se prinde, căci în acest punct ca și în altele, iese o asemănare părută între civilizația cea mai înaltă și între selbătăciea cea mai mare; dar pentru pricină cu totul potrivnice. Omul în adevăr civilizat, acela care ie și delicat și inteligent, se îngrozește de beție; și îi trebuiesc plăceri mult mai înalte. Diu contra selbatecii cei mai îndobitociți; Tasmanienii și Australianii, cari înainte de întâlnirea lor cu Europeanii, nu se îmbătau, n'aveau totu-și nici o ură pentru beție; ci numai nu o cunoșteau, și degrabă, de grabă au căpătat gust la dînsa. Așa s'a întîmplat mai pretutindenea la acele popoare rari carile nu născociseră încă arta beției. Numai, Neo-Calendonienii au ramas până acuma neprimitori de beție, și aceasta ie o excepție singură.

„În viața dobitocească a raselor inferioare gustul beției presupune oare care progres. Pentru a se îmbăta, trebuie mai întâi să fi destul de ghibaci pentru a face sau cel puțin a cunoaște o materie care să aibă însușiri îmbătătoare. Pe de altă parte trebuie a desbără oare cum mintea de viața dobitocească; trebuie a rafină oare cum plăcerile hrănirei; a cere de la mîncare ce-va mai mult de cît fericirea dobitocească ce însoțește o mistuire grea. Vorbind adevărat beția ie oare cum poesiea vieții digestive; atîtă mai întâi creerii și pentru moment face pe om să plutească deasupra deșertăciunilor vieții. Așa că tocmai aceasta ie o plăcere cu atîta mai prețuită cu cît viața ie mai grea, mai primejdioasă, mai apăsătoare. Pentru o sărmană ființă, zbătîndu-se necontentit în chinurile foamei, ducînd adesea o viață de fieară necontentit hărțuită, ie o fericire foarte mare de a avea fie chiar numai cît de puțin, o simțire plăcută, oare-care bucurie de a trăi, și de a nu simți mușcăturile fizice și sociale, de a domni ca un zeu, peste dobitoace și peste oamenii selbateci de care ie încunjurat. De aceea ceasurile de beție sînt prețuite atîta cît fac. Nu se îngrijește de urmări; omul selbatec fie Australian ori Parizian, n'are nici odată grijă de mine.

„Acesta bucurii grosolane ale beției mai tot neamul omenesc le-a căutat și găsit. Se numără fără greutate locurile rare unde omul n'a născocit un mijloc oare care pentru a pierde după voie puțină minte ce avea: mijloacele sînt felurite; scopul ie pretu-

tindene acela-și. Mijlocul cel mai obișnuit ie alcoolul (spirtul) sau mai bine zicînd băuturile spirtoase; beția ce acestea fac ie de obicei plăcută, și mijloacele de a le face sînt imbielșugate, de vreme ce ie de ajuns să ai materii zăhăroase sau cromăloase o înșirare răpede a feliuritelor chipuri întrebunțate peste tot pămîntul pentru a turbură sau ațîță mîntea, nu ie fără interes.

„Printre cele mai însemnate substanțe cari produc beția trebuie de pus număroasa grupă a băuturilor bahice. Fie-care rasă ome-nească are băuturile sale alcoolice, dar băutura tipică ie vinul de poamă. De bună samă ie nesigură credința lui Pictet întemeată pe cîte-va etimologii, că vinul ieră cunoscut miticilor Arieni; și cu toate că Egiptul vechi cunoștea vinul, de sigur din a doua mînă, ie adevărat că numai cu civilizația Greco-Romană mustul de poamă dospit a ajuns băutura cea mai aleasă a unei mari părți din rasa albă. Grecii fură așa de încîntați de însușirea acestei băuturi vesede, în cit însărcinată pe zeul Bacchus să o reprezinte în Olimp. Fără a mai vorbi de spirt și de nenumăratele băuturi ametoare al căroră sufl-t ie tot spirtul; băuturile spirtoase asemănătoare vinului sînt obișnuite mai pretutindenea. Pe vremea lui Marco Polo încă, Chinezii știeau a face vin din orez amestecat cu mirodenii, foarte bun, după cronicarii vechi. Tatarii nomazi și păstori, fac din laptele iepelor o bătură ametoare, numită *Kumys*; mai știu încă a distilă acest *Kumys* și a face un feliu de rachiū *arak*, care pentru dinșii ie cea mai bună bătură. În Arabia și pretutindene unde civilizația arabă s'a întins, în Fezan și la Maurii din Africa centrală vinul de „palmier“ ie foarte prețuit. Căci cazuistica mahometană, rafinată și ușoară ca și soră sa creștină, știe a face deosebire între beția heterodoxă, înfierată de profet, și beția ortodoxă, făcută de băuturi în cari nu intră blăstămata roadă a viei de vie. De pildă în Persia fac cu mirodenii, cu felurite fructe și mai cu samă cu portocale o bătură foarte șpirtoasă (*mā el hiat*) pe care credincioșii o pot bea fără păcat. „Ieră foarte de ris, zice Fraser, de a vedea pe Muza-Raza luînd șipul în mînă întornîndu-se cătră mine cu un aer cucernic, tălmicînd marea deosebire ce ieră între această bătură prețioasă a viei și acele lucruri oprite și uricioase, numite *vin ori rachiū*, pe care nu ie voie nici o dată a le bea.“

„În unele districte ale Arabiei și în țerile nordice ale Africei centrale în Fezan unde Maurii au adus obiceiurile arabe se imbată cit se poate de des cu vin de palmieri, care de sigur a scăpat din cenzura sfîntă.

„Dar băutura africană cea mai aleasă ie o bătură făcută cu sorgho și care ie obișnuită din regiunea Nilului de sus până la Cafri. Numai Hotentotii cari nu sînt agricultori au înlocuit berea

de sorgho cu un soiū de *mied* făcut din miere dospită și feliurite rădăcini.

„Americaniī băștinași, cel puțin acei carii aveau oare-care cunoștinți de agricultură, n'au lipsit de a-și fabrica băuturi spirtoase. Indieniī din Guiana știū a face din *cassava* o băutură amestitoare; dar băuturile fermentate cele mai întrebuițate în America par a fi născocite de Mexicaniī și Peruvieniī vechi. În Mexic *pulque* sau zama dospită de *magney*, agave americană, ie prețuită. Întrebuițarea ie așa de generală că pe vremea călătoriei lui Humboldt, darea pusă pe *pulque* numai în orașele Mexico, Puebla și Fonseca aducea pe au tezaurului public o sumă de 800,000 de dolari. Mexicaniī vechi cunoșteau de sigur berea de popușoiū sau *chicha*, respîndită în Peru, Bolivia, etc. În unele districte această băutură bine-cuvîntată, bucuria Indieniilor din America centrală, se pregătește, prin mestecarea în gură, ca și *Kava* Polinezienilor, despre care voiū mai vorbi. Acest lucru așa de desgustătoriu în ochii noștri, dovedește încă o dată cît sînt de prețuite la omul primitiv plăcerile hrănirei, și cît sînt de lipșiți de delicatețile civilizatului.

„În această înșirare scurtă, ne vom mărgini a spune numai băuturile tipice, acele cari caracterizază întru cît-va popoarele și rasele. Pe lîngă acestea sînt încă multe mai puțin însemnate.

„Întrebuițarea, băuturilor spirtoase cum am văzut la Tătari, nu presupune numai de cît cunoștinți de agricultură. Dar fiind că bețea de spirt ie una din cele mai plăcute pe cari omul le poate gustă, de aceea mai toți oamenii de ori ce rasă se dau răpede la ieă îndată ce o cunosc. Rasele inferioare se dau de obiceiū cu o aprindere dobitocească, pe care nu îl oprește nici un friū intelectual sau moral: de obiceiū acesta ie singurul împrumut ce fac din civilizația Europeană, și pe care o plătesc răpede cu prețul degradărei și strîngerei. Aice trebuie de arătat o excepție curioasă. *Kanaciī*, neo-caledonieni, carii, după Dl. de Roches, nu se dau de loc cu băuturile spirtoase.

„Din nefericire nu ie tot așa cu Polinezieniī. Taitieniī, carii pe vremea călătoriei lui Cook, nu sufereu băuturile spirtoase, sau deprins încă prea mult cu iele. Trecerea lor răpede și sîngeroasă la creștinism a fost însoțită de o trecere mai deplină și mai sinceră la beție. În sfîrșit se făcură velniți în toată partea insulei creștinate. O bucată de vreme, locuitorii insulei, mai necontentit beți ierau mai înjosiți de cît dobitoacele. Femeile se prostitueau strigînd necontentit „rum! rum!“

„Nu sînt rase inferioare la cari patima beției să nuse desvolte cu aceeași putere și să nu producă urmări asemănătoare. Pentru rum, Ausfralianul prostituește bucurios femeea sau femeile

sale. Locuitorii insulelor Maleze se îmbată cît pot cu *arac* sau rom de Java, pe care îl capătă în schimb, dacă nu știu să-l facă. Beau grozav de mult. Singurii locuitorii insulei Arou beau pe an 3000 lăzi, fie-care cu 15 butelci de jumătate de galon. Cine nu știe ce rol joacă *apa de foc* în viață ori mai bine la moartea Indienilor din America de Nord? În toată America de Sud, plăcerea beției ie căutată. Triburile regiunilor ecuatoriale sau subecuatoriale fac singure *chicha* sau oare-care bauturi asemănătoare. Cît despre Pampienii nomazi, ieși își capătă cît pot dînd în schimb piei de struț și de alte animale, etc. Pentru Araucani, Patagoni și alții, beția ie fericirea cea mai înaltă, pentru care jertesc ori ce, și Orbigny a văzut pe o Indiană vînzîndu-și copilul, pentru a-și asigura sie-și și familiei sale trei zile de beție.

„In astă privioță mulți Europeni sînt încă selbateci. Toate se știu destul de bine. Și pricina ie că societățile noastre sînt așa de strălucite numai la suprafață, pe cînd civilizația adevărată, acea care înobilează și luminează ie departe de a fi străbătut mai adînc! Ie și din pricină că suferințele sînt cu îmbielșugare, și hrana nu ie de loc asigurată pentru toți. Înse spirtul sub ori ce formă amortește durerea și astîmpără foamea. Totu-și din aceea că consumarea spiritului merge tot crescînd în Europa nu se poate scoate că beția merge pe aceea-și treaptă. Întrebuințarea crește mai mult de cît abuzul. Puțin cîte puțin mîncarea lucrătorului se îmbunătățește și luxul băuturilor spirtoase se introduce. În scurt, beția ie o moștenire a trecutului, care trebuie să piară cu progresul dezvoltării morale și intelectuale a speciei.

„Acuma, în privința gustului beției, se poate face în Europa o observare însemnată. A nume, că mai cu samă în țerile germane și slave domnește patima dobitocească a beției! Francezul de la Sud, Italianul, și Spaniolul se îmbată mai puțin. Și clima nu poate explica această însemnată deosebire de obiceiuri. Pentru a dovedi ie destul să spunem că Taitianul de sub tropice se îmbată peste măsură, și că Eschimoșii de la nord n'au băuturi dospite. Dacă rasele slave și germane așa de bine înzestrate în alte privinți sînt așa de date la beție, pricina ie că au venit mai tîrziu pe teatrul civilizației Europene, și sînt mai aproape de viața barbară de cît rasele latine, așa că nu luptă de o potrivă în contra acestor instincte vechi și moștenite, menite să piară. Tot așa Chinezii, civilizați așa de demult, întrebuintază cu cum-păt băuturile alcoolice, și a nume în tot imperiul, cu toate că iernile în China de miează-noapte sînt foarte aspre, în vreme ce în Africa tropicală pe malurile Nigrului, sînt unele orașe în cari toți locuitorii: guvernatoriul, preuții, mireni, chiar și femeile beau groznic“

(Va urmă).

Sofiea Nădejde.

Taci și zi că-ți irmilic

(Anecdotală populară.)

Într'un sat un popă o dată, ca duhovnic s'a gândit
C'ar fi mult mai părintește, lucru mult mai nemerit
De cât tot cu gologanul: țira, țira, să-ți plătească
Liturghi și sărăcuste pentru partea sufl-tească,
Ceii ce vor și au plecare pe la dînsul ca să vie,
Ca duhovnic să le facă taina de duhovnicie,
Pentru ori-ce păcat mare să-ți plătească-un irmilic,
Iar leița, pușorul: cite-un păcătel mai mic.

Astă mică rînduială într'o vreme scurtișoară
Îl făcù să strîngă bietul irmilici vr'o sutișoară,
Sărmanelul! Numai unul trebuia ca să-ți mai vie
Și se coase-apoi colțunul suta'n capăt chiar să fie.

Cam pe-atunce ieată vine un creștin să se grijască
Popa pune patrahurul și s'apucă să-ți cetească.

A cetit. După cetire întrebările-apoi vin.

Ca să-și aibă-acuma popa sutișoara lui deplin :

— Ce greșeli mai mari, întreabă, ce păcat ai săvîrșit?...

— De păcate mari, părinte, bodaproste, m'am ferit....

— Ce vorbești?! Dar cum se poate?!

— Zeu, părinte, n'am făcut

Cu tăgadă nici o dată ca să umblu iear n'am vrut :

Las să-mi fie mie'n suflet, de nu-ți drept...

— Poate-ai văzut.

Pe vr'un altul?

— Nu părinte.

— Atunci poate te-ai gândit?...

— Zeu că nu. Și de venit'am astă-zi la duhovnicie

N'am venit că am păcate Am venit de datorie,

Să-mi mai faci vr'o rugăciune, vr'o molitfă să-mi ceteții

Și cu darul de duhovnic să mă mai blagosloviți:

La nevoie, părințele numai chiar blagoslovit

Dacă ieși de la duhovnic, tot nu ieși cum ai venit,

Dacă-ți dar, ie dar părinte! Dacă-ți dar, s'a isprăvit.

— Da, că daru-ți dar, așa ie, înse uit'te vezi nu vine

Să nu spuți nimic... la dracul!...

— Dă, părinte, știi mai bine

Cum socoți...

— Atunci răspunde: n'ai furat cum-va vr'un bou?

— Doamne, Doamne, părințele, dar de unde!.. Nici un ou.

Mă ferească Domnul sfintul ca să fur, ori ca să'nșel.

— Bine, bine, știu ieu lasă, n'ai furat, te cred cum spui,
Dar îți zic să zici în șagă c'ai furat, păcat doar nu-î.
Zi și tu, doar mare treabă-i ca să zici?! Răspunde dară :
N'ai căzut cum-va, creștine, în vr'o faptă de ocară ?
N'ai furat ?

— Ba da, părinte. Dă, păcatul!. Am furat.

— Ce-ai furat ?

— Apoi părinte drept să-ți spun m'am scăpatat.
Și am furat un bou.

— Ei bine, fiul meu, ie greu păcat
Furtișagul!... Drept aceea ție mine negreșit
Cînd veni-vei mai pe'ncole, mine la împărtașit
Irmilicul vei aduce, ș'apoi fi-vei ispășit.

S'a sfișit. Pe mine omul căutat'a de a cîoplit

Di'nt'r'o scoarță o roticică mărișoară potrivit

Cam așa ca irmilic. Mine s'a dus la 'mpărtașit.

— Ține ieată părințele, după cum mai ieri mi-ați spus

Am cătat să-mi țin cuvîntul, irmilicul l'am adus.

— Dar aista irmilic ie? Văd o scoarță, nu-i nemic.

— Cum am zis c'am furat bou, tac și zi că-î irmilic.

T. D. Speranță.

Geologia D-lui Cosmovici.

PARTEA I-a.

C R I T I C Ă *)

(urmare).

Una dintre învinuirile ce neconținut ne aduce Dl. Cosmovici și alții pe cari i-am atins prin criticile noastre ieste că noi în loc să ne ținem de fapte (ca Domniele-lor) ne luăm după teorii. Ca să vadă cetitorii noștri cum se ține de fapte Dl. Cosmovici am luat ca exemplu cele ce spune D-sa despre căldura centrală și starea năuntrică a globului la pag. 9 și 10 a cărții D-sale :

„ . . . încunjurînd ca un sâmbure mezul pămîntului, fără îndoială în parte (după majoritat-a Geologilor) fluid.

*) Vezi No. 9 an. III.

„Căldura centrală a pământului.

„Mai sus am zis că parte din mezul pământului, după unii naturalişti, pare a fi în stare fluidă, de oare ce rocele și metalele întrind în alcătuirea lui, se află la o temperatură grozav de înaltă.

„Ideia aceasta, de o căldură lăuntrică vine de la experiențele de toate zilele, ce se observă, cu temperatura minelor. În adevăr până aproape de 40^m adâncime în pământ, nu găsim nici o deosebire între temperatura de afară și cea din fundul săpăturii. Dar cu cât se scoboară cine-va mai jos de acolo, pentru aproape fie care 33 de metri temperatura se redică și anume, de un grad centigrad. Prin umare temperatura crescînd cu cât ne vârim mai adînc în pământ, fără îndoială că această planetă 'și are o căldură a sa proprie, închisă în centrul ei, temperatură ce după calculele aproximative făcute de Geologi și astronomi, trebuie să fie așa de mare că nici un mineral se nu poată rămîne în stare solidă.

„O altă dovadă de căldura centrală a pământului ar fi pe de o parte apele minerale calde, ce isvorăsc, cu o temperatură cu atîta mai înaltă cu cît isvorul e mai adînc în pământ, pe de altă parte ar fi materiile vulcanice **) de tot felul asvărlite, din timp în timp sau neincetat, în unele locuri la suprafața pământului.“

Ca să nu aibă cine-vă de zis că nedreptățesc pe Dl. autoriu voiă mai spune că sînt și trei note la partea citată de mine și anume la locurile însemnate cu stele. La steluța de la titlu ieste nota următoare: „No. 12 din program. Căldura centrală, probe despre existența sa.“ La steluța de lingă cuvîntul metri stă următoarea notă: „Numărul metrilor se schimbă cu latitudinile și cu natura păturilor de pământ.“ În sfîrșit la cele două steluțe stă: „Cauzele erupțiunilor sunt datorite altor acțiuni.“

Să vedem acuma cum se călăuzesc de fapte pozitivisti noștri și nu de teorii ca noi ceilalți muritori.

Dl. Cosmovici spune că de la o adîncime oare care începe căldura a crește pentru un număr hotărît de metri cu cîte un grad centigrad, uită înse că s'a dovedit alt fapt, că adecă cu cît se merge mai la adîncime cu atîta trebuie să ne scoborîm mai mult pentru a găsi creșteri de cîte un grad și că prin urmare căldura calculată de astronomi și Geologi nu poate fi așa de mare. Pe urmă ar însemna a ne bate joc de fapte, dacă am voi să întindem legea aflată pentru adîncimi de cîte-va mii de metri (să zicem) până la centrul pământului și ca acei matematici cari nu vād din colò de formule, să ajungem la închieri nostime de tot că în centrul pământului trebuie să fie o temperatură de 200,000 de grade!

Din creșterea temperaturii cu adâncimea urmează numai că pământul iese fierbinte în lăuntru, dar nu cît de fierbinte. Din faptul că vulcanii aruncă lavă nu urmează iewară-și că tot pământul aproape iese topit. Am presupune p-ntru a explica fenomene neîsemnate față cu pământul, pricinii ne măsurat de mari! Nu a-
junge pentru a explica vulcanii, dacă presupunem oceane de lavă la oare care adâncime de la suprafața pământului?

Dl. Cosmovici se mulțamește pe cele două fenomene de mai sus, putea înse să aducă ca sprijin faptul turtirei pământului la poli. Deși această dovadă a jucat foarte mare rol în statornicirea credinței că pământul va fi fiind topit aproape în întregime, nu se vede cum urmează din acest fapt altă ce-vă de cît că o dinioară a fost globul nostru topit; dar dacă și acuma-i tot așa de feliu nu urmează, dacă voim să nu dăm cu piciorul în logica cea mai elementară.

Faptul că pământul a fost odată topit iese nesupus la îndoieală, dar dacă iese și acuma topit nu numai că iese îndoelnic, ci chiar se poate dovedi că iese greșală.

Să trecem mai departe și se venim cu fapte pentru ca să vadă Dl. Cosmovici că n'ajunge să zică cine-vă că se ține de fapte numai, pentru a fi pozitivist. Până acuma am cîștigat înse măcar atîta, că chiar de n'am putea aduce nici o dovadă că pământul iese solid aproape în întregime, cel puțin sintem în drept a zice că nu-i de feliu dovedit, că din fapte nu iese de feliu că pământul va fi fiind acuma aproape în întregime topit.

Dl. Cosmovici spune că a învățat la Institutele Unite și numește pe Dl. Cobîlcescu profesorul D-sale; fiind că singur spune la pagina II a părței dintău niște lucruri din cari urmează că n'a prea năcăjit mult cu învățarea Geologiei pe vremile acelea, l'ași pofti să deschidă acuma caetul D-lui Cobîlcescu și să citim împreună ce-vă despre constituția năuntrică a pământului. Dar ca să nu creadă cetitorii, că învinovătesc așa de la mine pe Dl. Cosmovici, poftim și cetiți ce zice la locul citat:

„Care iese cauza că nu avem mulți oameni de știință?

„Pentru că nu-i cine să le insufle gustul pentru asemenea lucruri.

„Am trecut bacalaureatul, esamene la licee și prin urmare știu cum se învață în special sc. Naturale.“

Întău lucrul ce ar fi putut vedea în caetul D-lui Cobîlcescu ar fi fost că deși Dl. Cobîlcescu face greșală (neiertată după Dl. Cosmovici) de a numi România toate țerile locuite de Români, totu-și nu spune că D-sa că până la 40^m nu se observă nici o deosebire între temperatura exterioră și între a fundului săpătorei. Dl. Cobîlcescu zice muma: „În adăvăr s'a observat de mult că

în toate zonele în lăuntru pământului există la oare care adîncime un nivel la care nici frigul nici căldura din afară nu străbate nici o dată și ast-feliu acest fapt ne face a conchide că în ast nivel există o temperatură proprie a pământului asupra căreia anotimpurile nu au nici o influență. De aici și până la cele ce spune Dl. Cosmovici iese mare depărtare. Dl. Cosmovici zice: În adevăr până aproape de 40^m adîncime în pământ, nu găsim nici o deosebire între temperatura de afară și cea din fundul săpăturii.“ Deosebirea necunoscută pozitivistului Dl. Cosmovici iese că până la acea adîncime păturile tot arată variații corespunzătoare cu ale suprafeței pricinuite de aceleași pricini ca și deosebirea între temperatura anotimpurilor etc. de la suprafață, numai deosebirile între anotimpuri merg săzînd până la adîncimea cu pătură a carei temperatură iese neschimbată. Pătura de care vorbește Dl. Cosmovici are temperatură de o potrivă cu cea mijlocie a locului de observație. În cursul de Geologie de la Universitate Dl. Cobîlcescu a arătat pe larg acest fapt și l'a făcut și mîi limpede prin figuri. Cum vine oare Dl. Cosmovici și întemeiat pe ce fapte, de ne spune că până la 40^m nu aflăm nici o deosebire între temperatura de la suprafață și între cea de la adîncime? Tot nenorocita dorință de simplifică lucrurile de la sine încîlcite! Iar dacă-î vorba să citez pentru acest fapt vre un geolog străin, cu nume mare, voiu aminti pe *Hauer* care în Geologia Austriei foarte înțelepțește arată ce se știe despre partea năuntrică a pământului. D-sa ne spune de asemenea că până la pătura cu temperatură statornică tot se simțesc schimbările pricinuite de încălzirea prin soare, se înțelege că slăbite. . . .

Dacă Dl. Cosmovici, s'ar fi mărginit a spune numai că după Fizică pământul iese mult mai dens în lăuntru, fierbinte (după cercetările citate de D-sa), și poate constînd mai mult din fier (după cum ne arată meteoritele)—n'am fi avut nemică de zis; dar D-sa a crezut că iese mai de admis părerea celor ce cred că pământul va fi fiind topit în lăuntru—și de acea am hotărit să-î arăt că se înșală și iewa, drept teorie probabilă una de mult învinsă prin fapte. D-sa face ca și unul care acuma s'ar ținea de teorie emosiunii în privința luminei. Nu așa Dl. Cobălcescu, din vorbele căruia Dl. Cosmovici ar fi trebuit măcar să scoată atita că sînt fapte strașnice în potriva fluidității aproape în întregime a globului nostru și să-și dea osteneală să se fie în curent cu discuțiile și cercetările la cari chestiunea aceasta a dat naștere.

Dl. Cobălcescu după ce dovedește că pământul a fost o dinioară topit prin căldură încheie că astă-zî iese probabil că pământul are o coajă solidă foarte groasă și că numai pungii cu materii topite trebuie să fie presupuse pentru a explică vulcanii:

„Mai sînt înse fenomene cari ne arată că lucrurile nu-s tocmai ast-felbŭ și dacã pãmîntul pretutindene în lãuntru iese foarte fierbinte nu iese în totalitate topit în interiorul sãu și cã prezintã numai caritãți imense ce se afiã poate în comunicație și cari sînt pline cu materii topite ce se manifesteazã prin fenomenele vulcanice. Ast-feliŭ s'a observat de astronomi cã dacã pãmîntul ar fi topit, în interiorul seu, coaja ar prezentã mișcãri de flux și de reflux ca și apele oceanului; și cã dacã aceste fenomene n'au loc, iese din cauzã cã scoarța pãmîntului iese în desul de groasã spre a rezista la atracțiunea lunei sau a soarelui asupra masei topite din interior.“

Dupã Dl. Cosmovici așã de sigurã iese fluiditatea pãrții nãuntrice a pãmîntului dupã Dl. autoriŭ al Geologiei în cît nu vede altã pricinã pentru creșterea ne egalã a temperaturii cu a dincimea, adecã pentru nestatornicia numãrului de 33 de metri în țeri chiar vecine, de cît numai natura pãturilor de pãmînt ce formeazã scoarța! D-sa nu vede cã dacã pãmîntul cuprinde numai ici coala cavitãți cu lavã, atunci creșterea trebuie sã fie cu mult mai iute pe lingã acele cavitãți și din potrivã alt-feliŭ pe ccolò pe unde nu se afiã dedesubt de cît pãrți virtoase! Asta sã chieamã a se ținea de *fapte* și nu de teorii?

Hopkins și alți invãțați au arãtat cã mișcarea de nutațiune a axei pãmînteșii ar fi cu totul alta de cum iese dacã pãmîntul ar fi topit în întregime și invãlit numai cu o coajã subțire. Despre acest lucru a scris Dl. Hepites un articol foarte însemnat în „Revista științificã“ din București. Un articol de samã între nemicurile cu cari se împlea acea rãposatã întru fericire revistã! Se vede înse cã a ramas necunoscut D-lui Cosmovici. Pãcat! Alt *fapt* despre care se vede cã a uítat Dl. Cosmovici, dacã l'a știut vre o datã, iese cã corpurile (afarã de apã și altele) dacã-s apãsate tare se tolesc mai tîrziu, prin urmare materiile topite din lãuntru pãmîntului au trebuit sã se solidifice la o temperaturã cu mult mai înaltã de cît cea ce ne-o aratã experiențele fãcute sub apãsarea atmosferei și cã a-zi deși fierbinți pot foarte bine fi solide... Nu trebuie de tras așã fãrã nici o pricinã închiere cã dacã sînt fierbinți cum aratã cãldura centralã numai de cît trebuie sã fie și topite.

Acuma vom înșirã cîte-va fapte publicate prin „Revue scientifique“ din cari, cel puțin, urmeazã cã pãrerea cã pãmîntul iese topit în lãuntru în întregime nu iese întemeiatã pe fapte, ci curat o ipotezã ba încã fãrã nici un temeiŭ pe cînd pãrerea cã pãmîntul iese aproape în întregime solid, ba chiar cã și masa de lavã actualã s'ar forma acuma din pãturi solide din feliuritepriciói, iese singurã în legãturã cu faptele fãrã a fi lovitã de vre-

unul și nemicită ca ipoteza de care se ține Dl. Cosmovici, urmînd pe Hebert poate și pe Elie de Beaumont.

În No. 22 de la 25 Noemvrie 1882 al publicației „Revue scientifique“ cetim în revista de fizică la pag. 693 o dare de samă despre o lucrare de matematică a lui G. Darwin, publicată în *Philosophical Transactions*, în privința constituției năuntrice a pămîntului. Înnainte de toate iese ușor de văzut că oameni de știință ca Darwin G., W. Thomson, Liais, Huggins, Hopkins, etc. nu privesc ca mai probabilă ideea că pămîntul trebuie să fie topit în lăuntru, de vreme ce le-a venit ideea de a cercetă pe alte căi, de cît cele obișnuite (de cei de cari se ține Dl. Cosmovici), dacă nu putem afla ce-vă hotărîtoriu despre partea din lăuntru a pămîntului.

Traducem aice cele spuse în „Revue scientifique“ deși și a-celea sînt prescurtate d'intr'un volum însoțit de figurî și de calcule foarte însemnate :

„Faptul că sînt uscaturî dovedește că suprafața pămîntului nu-î o figură de echilibru potrivită cu rotirea zilnică, urmează decî că trebuie se fie apăsări în lăuntru ; și fiind că uscăturile nu se pleacă și mările nu se rîdică urmează că materialele din carile îi alcătuită sfera (orî sferoidul ca să fim mai exactî) pămîntească sînt destul de tari pentru a se împotrivi acestor apăsări. Pentru a căută cum se împart aceste puteri năunrice și cît de mari pot fi, trebuie să facem vre o ipoteză despre alcătuirea năuntrului globului nostru.

De obicei se crede că pămîntul iese în totul topit și acoperit cu o coajă solidă. Ritter a susținut că partea din lăuntru a pămîntului trebuie să fie gazoasă, sprijinindu-se pe faptul că temperatura în lăuntru iese sub cea numită critică și sub cea de disociațiune a tuturor corpilor compuși cunoscuți. Ieste drept că la această temperatură și la această apăsare un gaz orî-care ar fi așa de des ca mercuriul (argintul viu) și așa de tare ca granitul. O a treia părere mai de admis și susținută de W. Thomson, iese că pămîntul ar fi solid în întregime și foarte tare; lavelle s'ar explică orî prin pungi liquide ori prin topirea materiilor solide pricinuită pe la locurile pe unde apăsarea se micșurează (și prin urmare face cu puțință topirea la o temperatură la care nu iera cu puțință sub o apăsare mai mare).

„Pentru a putea apucă matematiceste acest studiu greu, Darwin privește problema ca o chestie de *rezistență de materialuri*. Presupune o sferă elastică, omogenă, n-compresibilă, supusă gravității, și a căreia suprafața are vîrci și rîdicături feliurite. Din pricina greutateilor matematice, problema nu-î deslegată de cît pentru o clasă anumită de rîdicături, pe cari Darwin le numește *armonice zonale*, a căroră definiție ieat'o.

O armonieă zonală constă dintr'un șir de undulații cari zbircesc suprafața după cercuri paralele cu equatorul presupus pe glob; numărul undulațiilor se socotește după șirul armoniceii. Cea mai însemnată iese de gradul al doilea. Se alcătuește dint'o singură undulație formind o înflătură în lungul equatorului și turtiri la poli (adecă tocmai ce-vă cum și iese globul pămîntesc). Dacă rangul armoniceii iese mare, 30 sau 40, avem lanțuri de munți despărțite prin văi și ridicate paralel cu equatorul.

„Deosebirea de apăsări sau de tenziuni la care sînt supuse părțile sferice ideale a lui Darwin iese însemnată priu aceea că iese de o potrivă pe tótă suprafața. În regiunișe polare, aceeaștă deosebire scade dacă ne scoborîm în lăuntru sferoidului; apoi iesear începe a crește. În regiunile equatoriale, crește necontentit cu cît ne scoborîm la mai mare adîncime; valoarea cea mai mare o are la centru, unde deosebirea iese de opt ori mai mare de cît la suprafața (pentru armonica de al doilea rang).

„Dacă pămîntul, presupus omogen, cu excentricitatea sa de $\frac{1}{232}$, s'ar oprî din rotire, s'ar întimplă o tragere de 33 de tonele pe deget pătrat, din care ar urmă rumperea tuturor substanțelor cunoscute, afară poate de același mai bun oțel. Ieată acuma cîteva închieri și urmări ale acestui studiū însemnat.

„Înălțimea mijlocie a pămînturilor deasupra mării iese cam de 350 de metri; adîncimea mijlocie a oceanelor, sub nivelul mării, de aproape 3150 de metri.

„Apăsarea ce se pricinuește între Africa și America ajunge la *maximum* la mai mult de 1100 de mile sub fund și la acel loc ajunge la 4 tonele pe deget pătrat. Marmura s'ar zdrobi sub aceeaștă apăsare îngrozitoare, numai granitul cel mai tare ar putea să ție.

„Scurtez și încă multe; dar din această discuție pare că urmează că, dacă pămîntul îi solid în întregime, la 1000 de mile sub suprafața, trebuie să fie format din substanțe așa de tari ca granitul. Dacă ar fi fluid sau găzos, și dacă coaja solidă ar fi de 1000 de metri de groasă (de bună samă număr prea mare după dl. Cosmovici) coaja ar trebui să fie tare că granitul, iesear dacă ar fi de 200 sau 300 de mile o tărie și mai mare încă. De aice urmează că ideea lui William Thomson ar fi adevărată și că pămîntul iese solid în năuntru.

„N'am putut dă de cît foarte pe scurt o idee despre lucrarea lui Darwin, care iese sprijinită pe calcule, pe tablouri și pe figuri“

(va urmă).

I. Nădejde.

Pentru Dl. Dr. Frangulea.

D-le Dr. ați scris în „România liberă,” nu țin minte în ce număr, și ați cerut să vi se explice: de ce unul dintre cei ce au scris în „Emanciparea” din București au pus pe Darwin între ateși, când în lucrările acestui naturalist nu se vede nemică de acest feliu, ci din potrivă.

Întăiu vă răspund că în „Emanciparea” s'a zis, cel puțin în fraza citată de Dv., numai că prin descoperirile lui Darwin, s'a făcut cu puțință o înțelegere mai desăvârșită a fenomenelor naturale fără a amesteca pe D-zeu și prin urmare că au slujit ca bază la construirea unui sistem filosofic ateist.

Pe urmă vă voi arăta că Darwin nu iera așa de credincios pe cit vă închipuiți, numai bigotismul englez l'a făcut să nu-și dea pe față credințele sale și în această materie.

În *National Reformér* de 29 Octomvrie 1882, iese descrisă întâlnirea lui Büchner și Aveling cu Darwin, și ieseată ce spun că le-a zis acesta: „Ideile mele sînt ale Domniilor-Voastre, dar mai mult îmi place cuvîntul *agnostic* de cit *ateu*. Nu m'am lepădat de creștinism de cit la vrîsta de patru-zeci de ani... L'am lepădat pentru că nu se întemeiază pe dovezi.”

Haeckel a arătat un revaș al lui Darwin din Iunie în 5, 1879 și trimise unui tînăr german care fusese turburat în credința sa religioasă prin citirea scrierilor lui Darwin, deși crezuse cu toată tăria până atunci. Darwin a pus pe o rudă să scrie că iese bolnav și nu poate să-i răspundă; dar după ce stărui tînărul din nou, Darwin îi răspunde prin următoarea scrisoare scrisă cu mîna sa:

„Down 5 Iunie 1879.

Scumpul mieu domn, sînt foarte ocupat, bătrîn și bolnav, și nu pot afla timp a vă răspunde complect la întrebare, presupunînd că s'ar putea răspunde. *Știința n'are nemică de făcut cu Hristos*, afară că deprinderea cu

cercetările științifice face pe om băgătorii de samă în privința dovezilor. *Cît mă privește, nu cred că a fost vre o dată revelație.* Cît despre viața viitoare, fie-care trebuie să judece pentru sine între probabilități vage și contradictorii.

Charles Darwin.

Vedeți deci că pe de o parte ați învinovățit fără te-meiiu pe cei ce au pomenit pe Darwin acolò în „Eman-ciparea“, căci nu au zis că ierà ateu; apoi că Darwin nu ierà creștin și de bună samă nici chiar teist, deși nu s'a dat pe față în scrierile sale, ca să nu fie huידuit de bigotismul cunoscut al Englejilor. Faptele de cari am vorbit aice le-am luat di'ntr'o notă publicată în „Revue scientifique“ No. 23, 2 Dec. 1882, pag. 714.

M.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CARAGHIOZLÎC METRIC.

M'au dus păcatele și pe mine în ziua de 27 Dechem-vrie pe la primărie și auzind că se vorbește despre mă-surile cele nouă ce sînt să se întroducă în locul celor vechi—am intrat și ieu să aud. Acolò vorbea Dl. P. Vic-tor profesor de școala primară și tocmai spunea „că un *litru* ar trebui să fie cubic și să aibă un decimetru înăl-țime, unul lățime și unul grosime—inse nefiind îndemă-natec la întrebuițare un litru cubic, se înlocuește prin unul cilindric care are tot un decimetru înălțime și fund cu diametru ieară—și de un decimetru!“ Pentru ca să mă încredințez că nu-î vre-o scăpare din vedere am rugat pe cine-va să întrebe încă o dată ce dimensi-unii are un litru cilindric. Dl. P. Victor a repetat că și la data d'intăiu. Se înțelege că m'am amestecat și i-am spus că se înșală, de vreme ce un cilindru ca cel descris de D-sa ar fi fost mai mic de cit un decimetru cub și că orî trebuie să fie fundul mai lat (cu un diametru mai ma-

re) de cît un decimetru orî să fie înălțimea mai mare, I-am arătat că un fund pătrat cu dimensiunile de cîte un decimetru iese mai mare de cît un cerc tăiet din acela-și pătrat așa ca să aibă diametrul de un decimetru, de vreme ce se leapădă colțurile și prin urmare două vase de aceea-și înălțime, dar cu funduri cum le descrie Dl. P. Victor nu sînt de o potrivă. Pentru cinstea tinichigiilor cari se află în sală, trebuie să mărturisesc că aș priceput foarte bine deosebirea și că s'aș îndepărtat destul de posomorîți de acolò. Dl. P. Victor, înse susținea că așa cum spune D-sa sînt făcute măsurile ce se vor introduce! Nu cred, dar fiind că, cum aud, dracul nu face mănăstiri, ar fi bine să se cerceteze, dacă nu cum va nu se va fi făptuit și acest păcat.

Pentru mai bună lămurire D-lui P. Victor și altora cari pot fi în asemenea încurcătură (Căci la ce nu ne putem aștepta de la alții, dacă D-sa autoriu al unui tablou de măsurî metrice, introdus mai în toate școalele pe la noi a greșit ast-feliu?) vom face și puțină socoteală.

Cît diametru trebuie să aibă un cerc pentru a avea suprafață de 100 de centimetri pătrați?—Formula suprafeței iese πr^2 ; deci dacă $\pi r^2 = 100$ c. m. p. cîtă lungime va avea r .

Împărțind $0^m 0100$ prin $3 \cdot 1415 \dots$ valoarea scurată a lui π , căpătăm $r^2 = 0 \cdot 003183$; scoțind rădăcina pătrată, găsim $r = 0^m 0564$ și $2r$ adecă diametrul egal cu $0^m 113$. adecă diametrul fundului va fi 1 decimetru, un centimetru și trei milimetri...; țiear nu cum poftea Dl. P. Victor.

Dar fiind că măsurile vor fi avînd în adevăr diametru de un decimetru la fund atunci înălțimea trebuie să fie de $0^m 13$. lucru foarte elementar de socotit, căci, după ce vom socoti suprafața unui cerc cu un decimetru în diametru, n'avem de cît să împărțim volumul litrului, adecă $0^m 001$ prin acea suprafața ($0^m 007854$) și vom afla pentru înălțime $0^m 13$.

Ce bine ar fi fost dacă Dl. P. Victor ar fi cetit ceva în viața D-sale de profesor! Asemenea fapt greu s'ar

mai întîmplă în vre-o țară civilizată. Nu creadă cine-vă că cerem de la Dl. Victor să fi intrat în socotele cu ne-
gușitorii ce-l ascultau, destul ieră să le spue că fundul
la măsurile cilindrice p. litru trebuie să fie mai late de
cît de un decimetru ori înălțimile mai mari. Ori numai
să fi spus că-s niște vase cilindrice făcute ca să cuprindă
atîta cît și decimetru cub.

O vorbă înțeleptască am auzit acolò, de la un domn
băcal, bătrîn, adecă că până la un timp să fie scris pe
măsurile nouă și valoarea în măsurî vechî.

Verax.

NOUA REVISTA.

La 13 (25) Noemvrie 1883, s'a arătat în Iași o re-
vistă *politică, literară, științifică și economică*, și până acu-
ma la 30 Decemvrie cînd scriem aceste rînduri au ieșit
la lumină 7 numere, prin urmare avem de pe ce să o
judecăm. În fruntea foiei vedem pusă ca directrice *Am.*
Netara, pseudonim care, după noi, nu ascunde vre o fe-
mee cum au voit să ne facă să credem cei ce scot re-
vista. Dacă în adevăr o femeie conduce revista și dacă cum
mi s'a spus iea ar fi scris două articole despre femei, fă-
ră îndoială ieste mai deșteaptă de cît toți ceialalți co-
laboratori. Unul din aceste articole ieste publicat în No.
2, sub titlul de „*Instrucțiunea femeii*” arată că ieste mare
deosebire între numărul de fete și între cel de băieți în-
scriși la școli și de asemenea între al profesoarelor și pro-
fesorilor—firește că aceea-și deosebire o constată și în
cheltuețele ce se fac pentru băieți și între cele pentru
fete. În No. 4 a arătat că nici alte ramuri de lucrare nu
se deschid femeii, că nu li se dă măcar prilej să învețe
meșteșuguri, dacă nu li se dă altă instrucție.

Am zis că acestea sînt articolele cele mai bune din
revistă, dar nu că sînt bune cum ar trebui, găsim apu-
cături de declamare în fraze, precum: „....cîte femei n'ar fi

oprite a fi împinse pe periculoasa pantă a corupțiunii și a demoralizării dacă n'ar fi constrinse la asta de mizeria ce le întinde descărnatele sale (?) brațe ?“ Și naivității (fie ne iertat a nu vorbi pe încunjur) în fraze ca cea următoare : „... , căci, numai dîndu-li-se (femeilor) o instrucțiune, bine înțeles care să fie îndreptată spre viața practică, femeia săteanului și-ar putea îndeplini datoriile sale de soție și de mamă.“ „Numai cît căpătînd o instrucțiune, femeia romînă, ajunsă mamă, ar putea inspira fiilor sîi amorul de patrie și preceptele morale, lucruri ce astăzi îi e peste putință să le facă, din cauza ignoranței în care iese cufundată.“

„Numai cît printr'o instrucțiune solidă îndreptată spre viața practică, fata săteanului, ajunsă soție, și-ar putea îndeplini datoriile ieî și îmbunătăți în mod simțitoriu mizerabila existență ce o duce astăzi săteanul nostru“

Apoi oare asemenea lucruri banale pe cît și greșite ar trebui să se întilnească într'un ziar *economic* și *științific* ? Cît despre cauzele corupției le cunoaște tot așa de bine presupusa D-na Am. Netara, cît se cere de la cine-vă care ieă conducerea unei reviste, pe care suferă să o asemăneze Dl. Grigoriu în No. 7 cu „Nouvelle revue“ a D-nei Adam și firește și pe D-sa d-na Netara cu doamna „directrice“ a revistei franceze ! Oare băgat'a de samă D-na Netara că bărbații cariî primesc mi se pare de vre-o zece ori mai multă instrucție de cît femeile.... sînt mai morali, mai necorupți de cît femeile ? Oare moralitatea iese mult mai mare între femeile ce trăiesc *acuma* din vre-un meșteșug ori folosindu-se de instrucție ? Dacă ar fi gîndit la aceste lucruri cunoscute de toți, ba încă așa de cunoscute că le-au sărit multora în ochi pănă la atita de au zis că femeile se fac mai rele cînd nu le pasă, au viața asigurată și n'au nevoie de măritat, firește că ar fi fost mai iconoamă cu afirmarea că prin o „instrucțiune practică“ s'ar face mai morale femeile țerance. Parcă nu s'ar ști că instrucția și cu moralitatea

n'au nici o legătură aproape! Dar ce nevoie au politiciii noștrii de știință? Nu-î mult mai ușor a avea *însuflări* geniale și a gici ce planuri are Bismarck, orî Nihilistiî orî ce a zis cutare sau cutare mare diplomat în mintea sa. Nevinovăție fericită a neștiinței cît iești de fărmeacătoare! Cum sub înriurirea ta diplomația europeană nu mai are taîne! Ce fără da bătaie de cap trag la planuri cei neotrăviți de veninul științei și cum voiesc să ferească lumea și mai ales țara noastră, numai de i-ar ascultă cine-va.

Chestiî politice, chestiî economice, chestiî sociale, etc. se desleagă într'un articol de fond fabricat așa pe apucate, dar însuflat de o simțire înaltă!

Va crede cine-vă că m'am depărtat de tot cu inspiratiile mele, dar din nefericire sînt foarte aproape, căci așa fac politică cei de la „Noua revistă“, cum am arătat în scurt. Ce-î drept așa fac și alții mai mari de cît Domniile-lor, așa se scrie prin toate jurnalele. N'am ce-tit, cînd a murit Gambeta, că Bismarck l'a otrăvit... în ziarul Galatiî? Se vede că vor fi dat ce-vă din cele 5 miliarde și doctorilor ca să nu cunoască pricina boalei. Dar așa se face politica în mahală și de multe orî cînd Brăteanu sau alt ministru nu știe singur ce are să facă, poate află (minune mare) că alții prin mähälăli și prin jurnale știu mai bine de cît dînsul!

Ce frumușel scrie cine-vă în No. 2 al *Nouă Reviste*, despre înfrîngerea răscoalei radicale din Serbia! Se cunoaște că știu minunat de bine starea lucrurilor din Serbia că aū idei lămurite despre mișcarea radicală de acolo, cît și despre omul care a fost unelta regelui Milan în zdrobirea răscoalei și în toate călcările de lege ce s'au făcut acolo. —Nici o idee despre neauzita purtare a guvernului cu un popor care pe ca'e legală și-a trimes deputați în Scupcină! Cine iește de vină, cine n'are dreptate? —Radicaliî. Cine are dreptate?—Guvernul. Și de ce? Pentru că întâi și întâi îi guvern și al doilea a putut înfrînge pe resculați...

(va urma)

Audax.